

Kitâbü Takrîbi'l-garîb

Kāsım b. Kutluboğa
(ö. 879 h. /1474 m.)

Tahkik
Dr. Öğr. Üyesi Osman Keskiner

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları: 1606
Kaynak Eserler: 204

KİTÂBÜ TAKRİBİ'L-GARİB
Kâsım b. Kutluboğa

Tahkik
Osman Keskiner

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından hazırlanmıştır.
İcadiye Bağlarbaşı Cad. 40 Üsküdar / İstanbul
Tel. 0 216.474 0850
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın hazırlık Orhan Ençakar, Mustafa Demiray
Tahkik kontrol Orhan Ençakar
Tashih Mohamed Shahin, İsa Kayaalp,
Abdülkadir Şenel, İnayet Bebek
Tasarım Ali Haydar Ulusoy, MimEmin

Bu eser
TDV İslâm Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır
Proje koordinatörü M. Suat Mertoğlu

Genel Koordinatör
Prof.Dr. Huriye Martı

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih Kurt

Koordinasyon
Lokman Arslan

Baskı Takip
Muhammed Emin Uysal

Kapak Tasarım ve Baskı Hazırlık
Uğur Altıntop

Birinci Basım: İstanbul, Kasım 2018 m. / 1440 h.
Eserin ilk basımı TDV İSAM tarafından yapılmıştır.
İkinci Basım: İstanbul, Temmuz 2019 m. / 1440 h.
Eser İnceleme Komisyon Kararı: 08.04.2019/31
2019-34-Y-0003-1606
Sertifika No: 12930
ISBN 978-605-7519-66-5
© Diyanet İşleri Başkanlığı

Basım

Acar Basım ve Cilt San. ve Tic. A.Ş.
Beysan San. Sit. Birlik Cad. No: 26 Acar Binası
34524 Haramidere - Beylikdüzü - İSTANBUL
Tel: 0212 422 18 34 Faks: 0212 422 18 04
Sertifika No. 11957

Yayın ve Dağıtım

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Yabancı Dil ve Lehçelerde Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No: 147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 295 72 81 Faks: 0 312 284 72 88
e-posta: yabancidiller@diyanet.gov.tr

Kâsım b. Kutluboğa

Kitâbü Takribî'l-garîb [کتاب تقریب الغریب] / Kâsım b. Kutluboğa ; tahkik Osman Keskiner.

2. bs. – İstanbul : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019.

52, 404 s. ; 24 cm. – Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları ; 1606 Kaynak Eserler ; 204

İSAM Yayınları ; 211. Klasik Eserler Dizisi ; 27

Dizin ve kaynakça var.

ISBN 978-605-7519-66-5

İçindekiler

Kısaltmalar	7
Takdim	9
Önsöz	11

KĀSİM b. KUTLUBOĞA ve *KĪTĀBŪ TAKRĪBĪ'l-GARĪB'*

Dr. Öğr. Üyesi Osman Keskiner

I. Kāsım b. Kutluboğa'nın Hayatı ve Eserleri	15
1. Adı, Mahlası, Lakabı ve Nisbeleri	15
2. Doğumu ve Ailesi	16
3. Milliyeti	17
4. Tahsili	19
5. Görevleri	22
6. Seyahatleri	24
7. İlmî Faaliyetleri	24
8. Şahsiyeti ve İlmî Kişiliği	25
9. Vefatı	26
10. Eserleri	27
10. 1. Arap Dili ile İlgili Eserleri	28
10. 1. 1. <i>Hāşīye 'alā Şerhi'l-'İzzī fi's-sarf</i>	29
10. 1. 2. <i>Muhtasaru Telhisi'l-Miftāh fi'l-belāga</i>	29
10. 1. 3. <i>Şerhu Muhammeseti'l-'İzz Abdilazîz ed-Dîrîni</i>	29
10. 1. 4. <i>Ta'lika ale'l-Endelüsiyye fi'l-arûz</i>	30
10. 1. 5. <i>Ta'lika 'ale'l-Kusâra fi's-sarf</i>	30

- 10.2. Arap Dilindeki Garip Kelimelerle İlgili Eserleri 30
10.2.1. *Garibü'l-Kur'ân* 30
10.2.2. *Kitâbü Takrîbi'l-garîb (Şerhu Garîbi Ehâdisi Şerhi'l-Akta')* 31

II. Kitâbü Takrîbi'l-garîb 33

1. Adı ve Telif Sebebi 33
  2. Muhtevası 33
  3. Kaynakları 35
  4. Tertibi, Metodu ve Literatürdeki Yeri 36
    - 4.1. Garibü'l-hadis İlmi Açısından Değeri 36
    - 4.2. Müellifin İmlâ Metodu 37
    - 4.3. Dili 38
    - 4.4. Üslûbu 38
  5. Nüshaları 40
    - 5.1. Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli, nr. 839 (rumuz ρ) 40
    - 5.2. Mısır Baskısı 41
- Tahkikte Takip Edilen Yöntem 43
- Kaynakça 45

Takdim

Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Ebû Bekir el-Kudûrî'nin (ö. 428/1036) Hanefî fûrû fikhına dair telif ettiği *el-Muhtasar* adlı eser, bütün Hanefî coğrafyasında olduğu gibi Osmanlı medreselerinde de uzun süre ders kitabı olarak okutulmuştur. Eser günümüzde de klasik fıkıh eğitimindeki önemini korumaktadır. *el-Muhtasar* daha müellifi Kudûrî hayatta iken meşhur olmuş ve başta müellifin talebesi Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Bağdâdî el-Akta' (ö. 474/1081) olmak üzere, birçok âlim tarafından şerhedilmiştir. Akta'ın şerhi, *el-Muhtasar* üzerine yapıldığı bilinen ilk çalışma olup hemen her konuda ahkâm hadislerini zikretmesiyle meşhur olmuş önemli bir eserdir.

Elinizdeki eserin müellifi İbn Kutluboğa, bu hadislerde geçen garip kelimeleri şerhte geçtiği sırayla alt alta açıklayarak mezhepte naklî delil açısından önemli bir yer tutan bu eserdeki hadislerin anlaşılmasını kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Eserin Hanefî mezhebinin klasikleri arasında yer alan *el-Muhtasar*'ın Akta' şerhinde geçen ahkâm hadisleri üzerine İbn Kutluboğa gibi hem fıkıh hem de hadis sahasındaki yetkinliği ile bilinen Memlûk Türkleri'nden bir Hanefî tarafından yazılmış olması, yayın kararı alınmasında etkili olmuştur.

İbn Kutluboğa garip kelimelerini açıkladığı hadislerin metinlerine eserinde yer vermemiştir. Hadislere yer verilmeden

neşredilmesinin eserden istifadeyi azaltacağı düşünülerek İSAM Yayın Kurulu tarafından eserin neşrinde öncelikle Akta'nın *Şerhu Muhtasari'l-Kudûri*'de delil olarak zikrettiği hadislerin köşeli parantez içinde aktarılması, daha sonra hadiste geçen garip kelimelere İbn Kutluboğa'nın yaptığı şerhin verilmesi kararlaştırılmış, ayrıca hadislerin kaynakları dipnotta mümkün mertebe gösterilmeye çalışılmıştır.

Böylece bir taraftan Hanefî mezhebinin en muteber fürû fıkıh metinlerinden biri olan *el-Muhtasar*'da geçen meselelere dair Akta'nın şerhte delil olarak zikrettiği ahkâm hadisleri okuyucuların istifadesine sunulurken diğer taraftan eserin, ilgili ahkâm hadislerinde geçen garip kelimelerin açıklandığı bir sözlük olması yanında, gerek okuyucu kitlenin gerekse araştırmacıların daha kolay ve daha fazla istifade edecekleri, 600'den fazla hadisin ve âsârın yer aldığı bir tür ahkâm hadisleri mecmuası haline getirilmesi de hedeflenmiştir.

İkinci Klasik Dönem Projesi kapsamında eserin yayıma hazırlanması TDV İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) araştırma uzmanı ve Tahkik Yayın Kurulu üyesi Orhan Ençakar, sayfa tasarımı ise Ali Haydar Ulusoy tarafından gerçekleştirildi. Bu ve proje kapsamında gerçekleştirilen diğer çalışmaların ilmî ve kültürel mirasımızın keşfedilmesine ve özümsevenip yeniden üretilmesine vesile olmasını temenni ediyoruz.

Doç.Dr. M. Suat Mertoğlu
İSAM Tahkik Yayın Kurulu Başkanı

Önsöz

El yazması eserler, kültür mirasımız içinde en kıymetli varlıklarımızdır. Bizim bu mirası tanımak, tanıtmak ve onlardan istifade etmek gibi bir görevimiz var. Ülkemizin çeşitli kütüphanelerindeki el yazması eserler Türk-İslâm ilim tarihinin günümüze kadar gelebilen en önemli kaynaklardır.

Müellif hattı nüshaya dayanılarak hazırlanan *Kitâbü Takrîbi'l-garîb* adlı bu eser, Kâsım b. Kutluboğa'ya (ö. 879/1474) aittir. Daha ziyade İbn Kutluboğa olarak bilinen müellifin, hadis, fıkıh ve Arap diline ve edebiyatına dair 100'ün üzerinde eseri bulunmaktadır.

İbn Kutluboğa bu eserinde, mukaddimesindeki ifadesinden de anlaşılacağı üzere daha çok, "Akta" lakabıyla bilinen Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed el-Bağdâdî'nin (ö. 474/1081), hocası Ebü'l-Hüseyin Ahmed b. Ebû Bekir Muhammed b. Ahmed el-Kudûrî (ö. 428/1036) tarafından telif edilen Hanefî fûrûuna dair *el-Muhtasar* adlı meşhur eserini şerh ederken "delil" olarak gösterdiği hadislerde geçen "garip" (*garîb*) kelimeleri ele almıştır. Fıkıh sahasında Osmanlı medreselerinde asırlarca ders kitabı olarak okutulan *el-Muhtasar*, başta Ebû Nasr el-Bağdâdî olmak üzere, birçok âlim tarafından şerhedilmiş ve üzerine çeşitli hâşiyeler yazılmıştır. İbn Kutluboğa da bu kervana katılanlardandır.

Kitâbü Takrîbi'l-garîb, Arap dilindeki garip kelimeler üzerinde çalışan araştırmacılar kadar, fıkıh ve hadis üzerinde çalışanları da yakından ilgilendirmektedir. Eserin ilim dünyasına kazandırılması hususunda beni teşvik eden hocam Prof.Dr. Ahmet Subhi Furat'a özellikle teşekkür ederim. Ayrıca eserin yayıma hazırlanması konusunda destek olan ilim dünyasından ve aile çevremden herkese şükranlarımı arz ederim. Bu çalışmamı merhume babaannem, Hacı Huriye Hanımefendi, merhum dedem Hacı Yusuf Keskiner, merhum babam Hacı Hâfız Mustafa Keskiner ve eşim Semra Hanım'a ithaf ediyorum. İstifade eden herkesten de dua bekliyorum.

Osman Keskiner
Samsun, 2018